

MUTATÓ NÉLKÜL

B. A. ÚR X-BEN

LÓVEI PÁL

2001-ben a Magyar Építészeti Múzeum kiállítást rendezett a XIX–XX. századi magyarországi pavilonépítéséről az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Tancsics Mihály utcai székházának aulájában. A kiállításához készült tanulmánykötetben az 1958-as brüsszeli világkiállítás magyar pavilonjáról Róka Enikő írt tanulmányt (Az 1958-as brüsszeli világkiállítás magyar pavilonja. In: Fehérvári Zoltán – Hajdú Virág – Práknfalvi Andre [szerk.]: *Pavilon építészet a 19–20. században a Magyar Építészeti Múzeum*

gyűjteményéből. OMvH Magyar Építészeti Múzeum – Pavilon Alapítvány, Bp., 2000. 169–172. old.). Ennek öt illusztrációja közül az egyik a brüsszeli pavilon hátsó homlokzatát ábrázolta, amelynek szinte teljes felületét Bernáth Aurél alumíniumlapokra festett Budapest-panorámája töltötte ki.

A tanulmány szerzője vagy másfél évtizeddel később jobbnak látta, ha „menekülőre fogja”, és a Magyar Nemzeti Galériát, mely régóta munkahelye volt, a Budapesti Történelmi Múzeum Kiscelli Múzeumára cserélte: a Fővárosi Képtár vezetője lett. A gyűjteménnyel ismerkedve – ami egyfajta rendrakás igényét is magába foglalta – figyelt fel egy nagyobb tétel négyzetes alumíniumlapból álló együttesre: gyorsan fény derült rá, hogy saját korábbi témájának maradványaiba botlott: a Bernáth-mű elemeinek hiánytalan sorozatára. Az, hogy ezt a darabok szemlélése során ma is frissnek tetsző alkotást érdemes Csipkerózsika-álmából felébreszteni, azonnal világos volt, már csak a hogyant kellett kitalálni. A helyszín adott volt: egy épület teljes homlokzatának befogadására képes kiállítási teremmel Budapesten egyedül éppen a Kiscelli Múzeum rendelkezik. A trinitáriusok egykori templomának tere ebből a szempontból tökéletesnek bizonyult, a későbbi bemutatás során kicsit átlóba forgatott kép kisugárzott a nyerstégla falazatok közül.

Róka Enikő projektvezetőként továbbra is kézben tartotta a véletlen leletet, Mélyi József pedig kurátorként kapcsolódott a munkába. Maradtak a Fővárosi Képtár adottságainál: a Bernáth-pannó nagyméretű vázlatát is a gyűjtemény őrzi, ahogy Somogyi Józsefnek a magyar pavilon bejárata

Gróf Ferenc kiállítása a Kiscelli Múzeumban

2016. október 29 – december 31.

Katalógus, BTM Kiscelli Múzeum

– Fővárosi Képtár, Bp., 2016.

163 old.

Szerk. Róka Enikő

A szerzők: András Edit, Gróf

Ferenc, Hornyik Sándor,

Márjánovics Diána, Mélyi József,

Péteri György, Róka Enikő,

Rum Attila

közelében felállított *Martinász*-szobrát is. Nem kellett azonban egyetlen időpillanatban lehorogonyozniuk, Bernáth Aurélnak ugyanis a Budapesti Történelmi Múzeumban 1972-ben gyűjteményes kiállítást rendeztek – ennek azonban nem az anyagából lett most kiállítási tárgy, hanem a vendégkönyvből, annak is a Kádár János aláírásával jelölt oldalából, amelyen az író Déry Tibor szignója is ott olvasható. Ahhoz viszont, hogy ez a darab is otthon legyen a tárlaton, már kellett a kortárs művész

Gróf Ferenc, aki az 1958-ban a Kádár-kormány legitimálása érdekében felépített brüsszeli pavilont díszítő Bernáth barátjának, az akkor éppen 56-os tevékenysége miatt börtönben ülő Dérynek a börtönkórházban írt *G. A. úr X-ben* című regényét állította párhuzamba a falképpel („66 képaláírás 66 képhez Déry Tibor *G. A. úr X-ben* című regénye alapján”). A kép tábláit a kiállítás nyitvatartásának nagyobb részében dekonstruálta: a budai idillt és a pesti falansztert a függőleges sorok vízszintese fordításával a regény abszurditásához hasonította, amihez az egykori brüsszeli szemlélők elől természetesen elfedett, de most szabadon láthatóan hagyott hátoldaloknak az összeszerelő munkásokat segítő koordináta-jelei szolgáltatták az algoritmikus rendszert. A kiállítás címét a regény mutató nélkül járó ezüst zsebórája inspirálta, amelyhez tükrösen visszajára fordítva a Déry-cím átirata járult: egyetlen betű megváltoztatásával már a brüsszeli festő – B. A. – találta magát X. titokzatos városában. A brüsszeli tábla-hátoldalak jelsorozatát Gróf Ferenc egymásba áttűnő jelek epigráfiai elemzéseivel állította párhuzamba, köztük egy mutató nélküli napóra betonba élesen metszett jel-leleményeivel. A kiállítási idő vége felé aztán – legalábbis Brüsszelenre vonatkozóan – helyreállt az eredeti rend, és az egykori pavilonhátfal, amely egyben a világkiállításnak is határfalát alkotta, Bernáth instrukcióinak megfelelően felállítva idézte fel az expó egyik nagydíjasaként komoly hivatalos nemzetközi sikert kivívó pavilont.

Egyre világosabban látni – a felismeréshez ez a kiállítás is hozzájárul, nem is kevéssel –, hogy Gádo-

ros Lajos brüsszeli pavilonja a XX. századi magyar építészet egyik főműve, amelynek létrejöttével és a világ építészetének is világkiállításáról sokoldalúan beszámoló Gádoros által egyedül teleírt dupla folyóiratszám (Brüsszeli világkiállítás 1958. *Magyar Építőművészet*, VIII. 1959. 1–2. szám, 5–67. old.) a magyar építészetben 1958-ban visszazökkent a helyére az idő. Még ha a kiscelli kiállítás kitűnően összeválogatott, korabeli tendenciózus híradóbeszámolója és az alumíniumborítású magyar pavilon

brüsszeli – Bernáth és Gádoros színvonalán még csak nem is talmi – csillogása mögött ott munkált is a mételty.

A panno legjobban kidolgozott – a nézőhöz legközelebbi – építészeti részlete a budai várpalotát ábrázolta, az 1958-ra már felépített Buzogánytoronnyal, a rondellával és a Budapesti Történeti Múzeum majdani székhelyével, a palota E-épületével, mögöttük pedig ott emelkedik egy ki tudja, milyen kupola, egy – nekünk már világos – még nem és lassan már nem Nemzeti Galéria topográfiai jeleként. Nehéz lett volna nézőként elfeledkezni róla, hogy a palota immár fizikai dekonstrukcióját éppen tavaly állították pályára, némi kiscelli eredetű kezdeményezésre is alapozva a terveket. A palota visszahauszmannizálása azon az elgondoláson – mondhatnánk vágyálmot is – alapszik, hogy egy ismét mutató nélküli korban az időt könnyű kizökkenteni normális menetéből, hogy visszatérjünk a tökéletesnek hitt múltba. A kiscelli kiállítás egy másik eleme, Bernáth Aurél 1966–67-ben festett, *Történelem* című falképeknek reprodukciója is sajátos aktualitást nyert a kiállítás idején: a Magyar Tudományos Akadémia bölcsészeti- és társadalomtudományi intézeteinek helyet adó egykori kolostorkomplexumban a régészek Uri utcai lépcsőházát díszítő képtől éppen azokban a napokban búcsúztunk fájó szívvel, most már az egész budai várnegyed a regénybeli X.-et idéző abszurdítású dekonstrukciója – ha nem a kiállítás kapcsán hasz-

náljuk a szót, akkor valójában a rombolás színonomája! – jegyében. Ennek is köszönhetően ma már az említett Táncsics utcában sem rendez senki kiállítást, legkevésbé a Magyar Építészeti Múzeum.

Az Akadémia Művészettörténeti Tudományos Bizottságának 1994-től minden évben kiadott, az év legkiválóbb művészettörténeti publikációit díjazó Opus mirabile-elismerését még sosem kapta kortárs művészeti kiállítás katalógusa – a kiscelli kötet az első. Ehhez szükség volt arra, hogy a kortárs

műalkotások és a művész eleve nem kevés tudós gondolatot is hordozó interpretációja érdemi történeti kutatásokhoz is kapcsolódjon. A katalógusban a korábbi tanulmányát jócskán továbbfejlesztő Róka Enikő, továbbá Mélyi József mellett Rum Attila, Hornyik Sándor és András Edit művészettörténeti, Márjánovics Diána irodalomtörténeti – forrásfeltáráson is alapuló – tanulmányai tárják fel a brüsszeli pavilon, Bernáth alkotása, a Déry-regény mára történelemmé öregedett politikával át- és átszőtt történetét. Mindehhez egyébként egy remek történetész elemzés is kapcsolódik, a külföldön élő Péteri Györgynek a brüsszeli magyar szereplést az 56-os események összefüggésében vizsgáló, külföldön megjelent (*Transssystemic Fantasies: Counterrevolutionary Hungary at Brussels' Expo '58. Journal of Contemporary History*, 47 [2012] 1. szám, 137–160. old.), itt utánközlésben olvasható tanulmánya. A kiállítás programját az 1956-os forradalom emlékbizottsága is támogatta. Aki látta a kiállítást és olvasta a katalógust, sokkal többet megérthetett az egykori események és a forradalom leverése utáni helyzet mélyrétegeiből, mint a közhelyeknek az emlékprogramok során általánosnak mondható direkt sulykolásából. Róka Enikő, Gróf Ferenc és Mélyi József remek ötletekkel sziporkázó *Mutató nélkül – B. A. úr X.-ben* kiállítása és mintaszerű katalógusa méltán nyerte el a Művészettörténeti Bizottság elismerését. □